

Димитар МИТРЕВ

МИСЛИТЕЛОТ ЃОРЧЕ ПЕТРОВ*

Ѓорче Петров е обележан како идеолог на македонската национална револуција не само во светлината на дефинитивната историографска оценка. И приврзаниците и противниците на македонското ослободително дело не ја скриваа вистината за ингениозната мисловна надареност и за теортската вештина на човекот што пројави и смисла и продукција на научник уште во младите години. Едните знаеја дека ниеден од првенците на револуционерна Македонија не може да биде поефикасен застапник на принципите, тактиката и стратегијата на нејзината борба, а другите се чувствуваа најнеудобно кога требаше да се најдат во спор или полемика со него. И сеедно какви епитети му се прилепуваа на неговото име, беспорен беше чинот на Ѓорчевото брзо и ефектно израснување како водечки авторитет на оние мисли, идеи и убедувања што водеа кон одбраната на македонската самостојност. А тоа изразување настанува уште во мугрите на револуционерниот заговор, за да остане негово име до задниот час синоним на идејна, морална и интелектуална цврстина.

Познати се становиштата и позициите што ги застапуваше Ѓорче Петров како идеолошки кормилар на нашето национално-револуционерно движење. Затоа акцентот на нашиот оглед ќе биде свртен кон разоткривањето на маркантните карактериолошки обележја на личноста што беше токму тоа. А тоа се обележја што се такви не само со оглед на нашите услови. Најмалку во овој случај можеме да бидеме во чинот на евоцирањето со скрупули на некаков објективистички еуфемизам. Станува збор навистина за еден ум на нашата национална револуција што би ѝ чинел чест на секоја друга таква револуција. Колку во историска, толку и во современа смисла.

Кога се чита обемената книга на Ѓорче Петров „Материјали по изучувањето на Македонија“, објавена во Софија во

* Реферат одржан во МАНУ по повод 50-годишнината од неговата смрт.

1896 година, веднаш и без колебање се создава впечаток за авторот како носител на завидни и разностранни научнички достоинства. Во прв ред — грижливо и студиозно се собрани во таа книга податоци за орографијата на делови од Македонија, за нејзината топографија и хидрографија, за сообраќајот, за етнографски и битови црти на македонското живеење. Но за научниот интерес привлечноста на книгата не се ограничува само со евидентниот солиден фактографски пристап во неа. Не помалку значајни се и коментарите и оригиналните експликации во овој труд. И токму во нив проличува човекот на суптилната опсервација, анализаторот со автентичен усет, задлабочениот мислител и стројниот синтетизатор. И покрај реченото во предговорот дека авторот немал „никакви претензии на иследувач и дури на научен опишувач“, заклучокот за неговите научнички достоинства нè води кон нешто што е повеќе од тоа — иследувач и опишувач. Надрасната во некои пунктови на својата научничка функционалност, книгата за која станува збор, и денес значи многу како материјал за проучување на душевноста на нашиот народ. Во неа се изнесени со проникливо согледување карактеристични составки од менталитетот на населението од поодделни наши краеви, а извршените обопштувања во правец на психолошка типографија сè уште привлекуваат со својата луцидност. Страста пак за беспогрешно психолошко фиксирање на индивидуални и колективни пројави нема да го напушти Ѓорчета ни како практичен револуционерен деец, а уште помалку како идеолог и теоретски застапник на нашето движење. И пак во оваа книга: идниот стратег на македонската револуција ќе се задржи со аргументирано иронизирање на мегаломанските тези на големобугарските и големосрпските аспиратори за Македонија. Па уште во тоа најкрупно научно дело на Ѓорче Петров без мака ги откриваме не само јасновидливите предиспозиции кон функционална научничка развојност, но и оние што создадоа од него водечки мислител врз судбините на нашиот народ.

Но дали македонскиот научен гениј загуби многу и дали воопшто загуби со понатамошната определба на Ѓорче за приштето на револуционерната дејност? За оној што ефектот на научност го согледува само во бројката на библиографските единици, бездруго се наоѓаме пред заглушувањето на една научничка вокација. Но ако на научните достоинства се гледа како на агенси од поширок размер и од ефективот на нивното индиректно воздејство, родениот научник во Ѓорче не престанувал да се изразува, независно од облиците на изразувањето. Првото во тоа е дека без научничката кондиција не ќе ја имавме кондицијата на идеологот на нашата национална револуција. Но не само тоа. Ѓорче е познат и како маркантен публицист. И кога го велиме тоа, најмалку мислиме на вообичаената и кај нас доста превратна определба на публицистиката.

Ние, кои ни до денес немаме особено висока оценка за публицистиката како интелектуална објава, сме наклонети понекогаш да ѝ одземеме секаква научна стојност. А историографските потреби — особено кај нас — не во еден случај и не безрезултатно биле задоволувани токму од публицистиката што само номинално не спаѓа во доменот на научничката номенклатура. За кабинетските пак научници не е наука ни сето она што не е податок, што не е фактографски показател, бројка или процент. А Ѓорче, кој и како публицист се служи со податоци и факти, со бројки и проценти, не би можел да биде кабинетски научник и кога би им се посветил на научните иследувања. Неговата самородна дијалектичност, неговиот секогаш остроумен потег на реагирање, изостреноста и раздвиженоста на мислата го фрлаат во прегработ на смелата и децидирана синтеза. А статичниот и самоцелен фактографски трудбеник на парцијалното иследување, по правило ја избегнува синтезата и ја префрлува во пределот на публицистичката авантура. Затоа во мојата претстава Ѓорче Петов не престанува како научник ни во својата публицистичка активност. Обликот не треба да нè мами, за да нè спречи да согледаме на неговите публицистички написи: поставки, аргументи, опсервации, заклучоци, чија научност ја издржа проверката и на практиката и на времињата. Зарем статијата „Емигрантското движење за Америка во Македонија“, напишана во 1909 година, не е студија за еден тежок проблем, кој нè мачи и денеска и што можеме да промениме во вистинитоста на заклучокот одамна изречен од Ѓорче како загрижено патриотско мементо:

„Обезлуѓувањето на гурбетчиските подрачја земало застрашувачки размери. Има цели краишта каде што во селата остануваат само старците и недугавите. Обезлуѓувањето, макар и времено, е разурнувачко за земјата и опасно за нашиот народ. Најпосле, при таа положба на работите, не може да се надеваме за подигање на националното стопанство дури при услови поблагопријатни за тоа од денешните. Гурбетчијакот, продолжен повеќе време, станува навика и зараза и ја ослабува приврзаноста кон родното место“.

Сè до денес: не сум прочитал, во една теоретско-психографска проекција, пофундирано разобличувачки оглед на големобугарското политиканство во однос на Македонија од само по форма публицистичкиот оглед на Ѓорче Петров „Македонското ослободително дело на бугарска почва“. Овој оглед е објавен во 1902 година, но многу од она што е искажано во него за суштината на тоа политиканство останува релевантно во своите интроспективни синтетизирања и за денес. Имињата на некогашните великобугарски корифеи можат да се заменат со

денешни, па профилот нивни, така како што е оцртан од Ѓорче, го оживува во нашата размисла феноменот на едно перманентно репродуцирање, за да се затврди кај нас поставката за една метаморфоза, која своите суштински побуди само ги адаптира спрема варијабилниот тек на историјата, но пак во расчекор со онаа историја и иднина што во погледите на Ѓорче беше неодделива од посебностите и спецификите на македонското постоење во светот. Многу реченици во овој Ѓорчев публицистички оглед се токму научни дефиниции и не ми претставува никаква тешкотија да го докажам тоа. Тешкотијата е само во изборот, зашто навистина многу се речениците што привлекуваат со ударноста и есенцијалноста на стројни научни поставки. И секој што ќе се најде во средба со овој текст неизбежно ќе го утврди токму тоа. Но значајноста негова е во прв ред необично суштествивна за профилот на Ѓорче како револуционерен мислител и идеен протагонист на македонската државно-политичка самостојност. А и она што подоцна ќе го пишува во овој правец, само ја следи и доразработува неговата целосна и непоколеблива концепција за карактерот на македонската револуција така како што е изнесена уште во 1902 година.

Во таа година Ѓорче го согледува со крајна прецизност она што е денеска дефинитивно завршен опит за тоа што може да се парафразира како опачина на македонските работи на бугарска почва:

„Македонското ослободително дело како кауза со претензии за самостоен живот и иницијатива на дејствување, како идеал народен, не е по вкусот на желбите на политикантите (бугарските — Д. М.). Тие сите, без разлика на партии и убедувања, се занимаваат со него до толку, до колку тоа може да биде експлоатирано во државнички и меѓупартиски односи, или пак за некакви лични користи. Во моментот, кога тоа почнува да претставува само по себе нешто посериозно, тие стануваат негови смртни непријатели и бесцеремонични преследувачи.

Денешните управници (бугарските — Д. М.), со своето држење во однос на македонското прашање уште повеќе нè уверуваат во жалната вистина, дека тие во душите свои не се разликуваат од австриските, грчките и српските — како нив и тие гледаат на нашата земја како на идно ограбување.“

И пак тогаш во овој знаменит оглед Ѓорче ќе го констатира со една беспогрешна определба она што и ние денешниците го знаеме како еманација на една злокобна политикантска еднодушност:

„Нешто забележително. Бугарските државници кои во меѓупартиските свои непријателства оделе по-таму што не можеле да се разберат ниту по едно прашање, во однос на македонското дело сите се на еден ум, помеѓу нив владее полна еднодушност. Кога опозицијата нема обичај да одобри никакво мероприятие на владата, по македонското прашање таа ги одобрува сите меропријатија“.

Во автентичното одмерување на карактерот на официјалната бугарска политика спрема Македонија Ѓорче не е единствен, но секако е прв и најоригинален. Во една поинаква интернирана идеолошка посока несомнен е теоретскиот придонес на еден Димо Хаџи Димов. Во разоткривањето на класната суштина на великобугарскиот шовинизам Хаџи Димов е поопределен од Ѓорче, кој не беше марксист, туку изразит револуционерен демократ. Затоа на идеолошкото боиште во одбраната на македонската револуционерна самостојност двајцата меѓусебно се дополнуваа, а по војните го предводуваша новото борбено движење на емигрантските и бегалските маси во Бугарија. Но по тешкиот историски опит, а уште повеќе по она што ни го поднесува сегашноста во една предостатно позната проекција, и ние не сме далеку од помислата до која дојде Ѓорче пак во она време и пак во онаа статија: „Која е мајка и кое е чедо од обете, т.е. дали системот ги родил и создал типовите или обратното — не знам, па и не е важно за работата. Важното е дека и едното и другото се браќа по род и суштина.“ А едното е противмакедонската гробокопачка политика на официјална Бугарија, другото пак е консеквентниот слугински однос на македонските емигрантски корифеи спрема неа. И во вивисекцијата на овој сервилен менталитет Ѓорче врши на политички план едно превосходно психоанализаторско согледување. Тој е на јасно околу причините што создаваат развиени рефлексии на кариеризам кај емигрантските патриотари, но прв укажува на вистината дека и така создадениот менталитет ќе има влијание и воздејство на настаните околу Македонија од објективен карактер. И ќе влијае и ќе воздејствува така, што не еднаш низ историјата сме се прашале, навистина, која е мајката и кое е чедото. Имало и има моменти кога никакво сомневање не постоело дека чедото се покажало како надмајка. И Ѓорче со прецизна психографска дијагностика го разоткри не помалиот дефетистички и злосторнички комплекс на чедото во својство на надмајка. Тој секогаш ќе биде со чувство на гадење од конформизмот на емигрантските главатори што на полн глас врескаат за неволите на поробената татковина, а кога таа ги повика гласот нивни да стане акција, тие си имаат готов одговор, како што забележува Ѓорче со нему својственото иронизирање: „Сега не му е времето, браќа; кога ќе му дојт, ја

прв ќе се фрлјам в редовите“. И во тој случај, забележува Ѓорче, „авторот не е единка туку тип и тоа тип доста распространет“. И по конформистичкото бездејство што траеше со децении или по исто толку траечко послушно служење на софиската аспираторска централа, статијата на Ѓорче „Двојственоста во македонското ослободително дело“, една од последните негови статии, не можеше да не заврши со зборовите на едно ретко предупредување во еден судбоносен за татковината момент:

„Ние сметаме дека македонската емиграција ќе изврши предавство спрема својата татковина, ако остане нем сведок на нејзината смрт. Безучеството на нашата емиграција во овој момент е еднакво злосторништво со безидејноста на некои нејзини водачи, а дејноста на братствените организации е нешто полошо од нивното целосно безучество.“

Но Ѓорче беше непомирлив и конзистентен како револуционерен мислител и со своите поставки дека ниедна надворешна сила, па ни емиграцијата во Бугарија, нема право на командна позиција може да биде само негова, за да биде израз на неговите интереси. Прифаќањето на таа животна определена максима е единственото мерило за преданоста кон делото на македонската револуција, која се води и треба да се води во самата Македонија. Во тоа е смислата на од него затемелениот принцип за сувереноста на македонската револуционерна внатрешност. Напуштањето на овој принцип — независно од карактерот на побудите — е рамнозначно на револуционерното обезличување. Нема ништо поопасно за самостојниот карактер на револуцијата што се води во Македонија од илузионистичките верувања во перфидни надворешни ветувања и од прифаќањето на компромиси што му користат само на врагот на револуционерниот македонски народ.

„Тој дух го натера добриот Китанчев да стане орудие на непријателите на делото; истиот тој ѓавол го натера, инаку итриот и умен Ризов, да го заборава идеалот пред сеништето за еден возможен компромис меѓу македонскиот револуционерен идеал, царската милост на Николај рускиот, благоволенieto на Султанот и Бугарскиот Књаз. Денес сите наши баби овде го оправдуваат своето бездејство и презир кон Ослободителното Дело со привидната мисла за руска помош, посочена од една незаслужна за наша вера и наше внимание човечка гадинка, каков што е агентот на таа измама — Данев. Компромисноста ги тера и

тие несреќници да си ја опрнуваат душата, да си го валкаат минатото и да си го осквернуваат идеалот против кој, бездруго, немаат ништо во својата душа“.

Човекот што години на ред вршеше една дипломатска мисија во името на македонската револуционерна кауза, не прифаќаше никакви заткулисни дипломатски маневри во нејзино име. И во личноста на дипломатот надвладуваше човекот на принципите, на идејната и моралната цврстина. И попусто противниците сакаат да го претстават како мајстор на лавирањето. Тој имаше усет за такт и тактика, дури и многу истанчен и вешто го пројавуваше, но само со една цел — да ѝ послужи на целта што ја преследува револуционерното движење на неговиот народ. И создаде цела една теорија за нужното сообраќање на револуционерната практика со идеалот на кој му служи. И ја создаде не како догматик во името на идеалот за една вистинска самостојна и суверена македонска државност, туку како реална потреба и реален коректив на борбата што не сака да знае за подруг идеал. Принципиелен противник на макијавелистичката теза за целта што не ги избира средствата, Ѓорче никогаш не бил за прибегнување кон какви било средства по патот кон врвната цел. Тој ќе забележи дека „целта сама по себе значи исто она што го значи нулата во алгебарските задачи“, но таа нула се зголемува и при заборавањето на адекватните средства што се насочени кон една адекватна цел. Затоа ќе го забележи и ова: „Заблудата, впрочем, на нашите дејци од првата фаза е што дозволуваат како можна една револуционерна цел да се постигне со нереволуционерни средства. Таа заблуда неумоливо ги става во една глупава и безизлезна положба да вршат со „чиста свест“ најнесовесни работи по однос на идеалот што го следат, да вршат работи со шарлатански колорит, без да бидат шарлатани во реалноста“. На овие пак што беа готови да прибегнуваат кон секакви обиди во божезното дејствување како револуционери, реско им отсекуваше: „Ние можеме да станеме и престапници, ако продолжуваме да се движиме по патот на вечните обиди“. Со одговството помеѓу идеалот и средствата за неговото постигање се поставува во концепцијата на Ѓорче и поради неговата длабока демократска убеденост. Оној што лесно ги избира средствата за општествено дејствување и уште полесно ги менува, не се оддалечува само од народниот идеал, туку и од самиот народ. Но да го оставиме пак самиот Ѓорче да се самоискаже со длабоката смисла на својот длабок демократизам:

„Оние, кои вршат револуционерна дејност без определена револуционерна цел, без револуционерен идеал, неминовно ќе дојдат до положбата на змијата што си ги јаде сопствените рожби, па најодзади и

својата опашка. Фатално, тие ќе бидат една минута доведени во состојба да станат толку цинично амбициозни, што ќе почнат да гледаат на народот за кого работат, како на ланскиот снег. Непшто повеќе. Недостигот на идеал, на чувство за повисока правда и човечка слобода; отсуство на оддаденост кон човечките суштества, за кои се бориш, ги доведуваат општествените дејци до крајноста не само да го остават на произволот на судбата населението, за кое боже работат, но и да го уништуваат јадовито и самите тие. Таму каде што нема идеал во една општествена борба, крајот на револуционерните наречени страсти е дивот, гаволскиот бес, кој го тера човека да апе и десно и лево, да ги кине најодзади и своите сопствени меса! Историјата на револуциите е сведок на примери од овој род. Нашите несреќници се денес на пат да го достигнат тоа дереце.“

Но во својата теорија за нужното усогласување на идеалот и на патиштата кон неговото остварување, Ѓорче ќе се разоткрие и како длабоко реалистичен резонер. Во својот концепт од шест пункта за стратегијата и задачите на македонското национално-револуционерно движење, во еден од нив тој ќе рече: „На крајот, секоја цел, секој план треба да ја има предвид можноста, вистинската можност, а не да се потпира исклучиво врз желбата на нејзините автори.“ Затоа за него секој пребрзан и неосмислен од постојната жива практика акт, па макар бил сврген и кон крајниот идеал, означува суштинско и практично остварено оддалечување од идеалот. Таквите длабоко реалистички резонирања го доведоа до стројната работа на неговата втора магистрална теорија за потребата од состојба на перманентна револуција во Македонија во условите на отоманското владеење во почетокот на векот. Во тоа се изразува неговото категорично противставување на одлуката за предвременото објавување на Илинденското востание. Познат е, и од самите тогашни настани потврден е реалистичкиот и дијалектичкиот резон на Ѓорчевата теза за перманентно востание. Неговата неколкучасовна теоретска пледоарија во името на таа теза изнесена на познатото софиско советување на највидни македонски дејци своевременно беше признаена како несорборлив концепт и од застапници на противната теза. Посилни зборови за стројната Ѓорчева дијалектичност од оние што ги напиша Силјанов не се потребни ни при сегашното евоцирање за мислителот Ѓорче Петров. Но јас сакам да ви го свртам вниманието кон една аналогија што своевидно многу зборува за самородноста и оригиналноста на Ѓорчевиот теоретски рефлекс. Секако на подруг и далеку покрупен план и без секаква коинциденција со предилинденските поствки на Ѓорче за пер-

манентното востание, поновото време ја исфрлува во светот на теориите за пролетерската револуција и идејата за нејзината перманентна поставеност. И не е битно каков е нашиот личен став спрема теоријата за една таква поставеност, туку не е небитно дека во македонски услови само ум како Ѓорче можеше да дојде до една термилолошка ознака на перманентната револуција. И да додадам кон тоа, дека во случајот на Ѓорчевото теоретско застапништво со таква ознака уште еднаш дојде до најсугестивен израз вистината изречена од самиот него: „Умот се јавува на припомош за да ја направи смислена активност“. Тоа пак ќе не доведе до уште една суштествена аналогичја. Многу мастило е пролеано за докажување на потребата од единство помеѓу теоријата и практиката, но Ѓорче само со една лапидарна реченица е кристално јасен токму околу незаменливоста на тоа единство. Но со таа своја лапидарност самиот ни овозможува да бидеме најадекватни во проценката за големиот мислител што низ целиот свој живот и со збор и со дело ја осмислуваше идејната платформа на македонската самостојност.

Опртувањето на мислителот во револуционерот Ѓорче Петров би било осиромашено без истакнување на неговиот придонес кон македонската историографија. И во тоа не мислам само на неговите публицистички огледи и статии. Очебијно е дека без нив ќе бевме самите осиромашени во дефинирањето на клучни моменти од нашето национално-револуционерно минато. Достатно е да се спомене дека најсуштествената дефиниција што е дадена за постигнатото од македонскиот народ во условите на младотурскиот уставен режим му припаѓа пак нему: „Македонија по своја иницијатива и по силата на својот сопствен живот самата се оформи во одделна морално-политичка единица со своја специфична идеологија и со свој политички лозунг — обласна самоуправна, која настојуваше да ја реализира со свои сопствени сили и средства“. Не само без публицистиката, туку и без спомените на Ѓорче Петров нашата историографија не така лесно ќе дојдеше до објаснувањето токму на оние клучни моменти. Во спомените тој искажа многу за суштината на противегазархискиот отпор, за спонтаноста и самородноста на првите револуционерни пројави во Македонија, за конкретните политикантски маневрирања на великобугарскиот врховизам, за колебањата и инфилтрациите што следеа од тоа во сопствените редови, за карактеристичните особености на низа челни дејци и челни противници на македонското дело, како и за оние што го чинеа меѓуслојот на наклоните кон опортунизам и компромисност. Не ги потценуваме споменатите и други македонски револуционери како придонес кон проучувањата на нашата историографија. Но Ѓорче — токму како прониклив мислител — е пак единствен и во својството на мемоарист. Тој не реди само случки и епизоди од

својата дејност, туку врши оценки, дава анализи на ситуациите, прави обопштувања што не зборуваат само за самиот него. Тој не соопштува спомени за делото на револуцијата по повод на самиот себе. Она пак што е највпечатливо во тие мемоарски исповеди е самиот силен впечаток за високата револуционерна етичност на овој херој на револуционерната мисла што во предниот план на своите мемоаристички медитирања ги поставува етички достоинства на сите оние што ги среќавал по друмиштата на борбата. И тоа етичко димензионирање не го врши само поради скрупулите на неговата докажана висока општественичка совесност. И во проценките за етичноста, безетичноста или полуетичноста кај другите, Ѓорче е пак преокупиран од интересите и од вистините на самото ослободително дело. Тој не гледа поопасен противник на тоа дело од носителите на општественичка аморалност, од заљубените во својата сопствена суета, од лидерите што се додржуваат врз камарила од бескарактерници и безграбници, дури и тогаш кога тоа објективно не им е потребно. Разлистете ги неговите спомени и доста често ќе ги сретнете зборовите: шарлатан, шмекар, бескарактерник. Но тие превосходно безетички категории се жигосани не поради некакво самоцелно морализаторство, туку заради објаснувањето на тешките историски заблуди и тешките историски огрешувања, но веќе од редовите на своите. Индиректниот пак впечаток од дезавуирањето на морално декласираните егземплари во сопствените редови го открива ликот на Ѓорче како лик на лидер што има аверзија спрема бројката на еден аморален антураж. Затоа: самосвесен за својата личност како морална величина, не му е потребно да се истакнува во спомените во размери и пројави што не би биле соодветни на објективната историска вистина. И со тоа на историографите што имаат усет за научна креативност самиот им овозможува да го дешифрираат суштинското во неговата историска личност. Некои наоѓаат дека во спомените не се доискажува и дека премолчува по нешто. Но тие што го наоѓаат тоа не согледуваат уште една вештина на големиот мислител, кој — токму како таков — знае и што да не каже или да кажува и со молчењето.

И во спомените и во други искажувања на Ѓорче се открива уште нешто карактеристично за човекот на големиот револуционерен идеал во неговата личност. Тој е меѓу малкумината од великаните на нашата национална револуција што проговоруваат и за заслугите на другите. Тој пишува за Пере Тошев со реален пиетет и со реални означувања на неговите револуционерни достоинства, не вршејќи омаловажувачки компарации заради истакнување на сопствените достоинства. Тоа истото ќе го стори две години пред својата смрт и во однос на Гоце Делчев. Неговото предавање пред македонските студенти од Софискиот универзитет за Гоце е всушност единствената

досега критика на она што е романтичарство, сензационализам и сентиментализам во Јаворовата биографија за предводникот на нашата национална револуција. Но со она што го кажува за Гоце како народен водач значително им олеснува на оние наши историографи што се преокупирани со рангирањето на првите луѓе на нашето национално-револуционерно движење, па се наклонети да вршат разместување во рангирањето што го извршила историјата остварена како животен чин.

Ѓорче Петров е идеолог на нашата национална револуција, во тоа е неговата историска големина и така најадекватно се изразува неговото историографско рангирање. И бидејќи беше идеолог со вонредно богатство на мислата и со длабочина на теоретското согледување, а не помалку од тоа — и со цврстината на револуционерната принципиелност, моралност и доследност, неизбежна беше и големината на омразата кон него од страна на противниците, на своите што не ги сметаше за свои, на фарисеите и демагозите со македонското дело. И куршумите што го понижаа на 28 јуни 1921 година беа порачани за уништувањето на личноста што најмногу им пречеше на историски декласираните и на морално депласираните со своето големо постоење во летописот на македонските борби. Нив и на нивните наредбодавци најмногу им пречеше неговата непроменливост во застапувањето на онаа идеологија што се покриваше со слободната и суверена иднина на македонскиот народ. Затоа крајноста на она омраза сведочеше и за бескрајноста на стравот дека постои таква силна македонска личност. Дури и фарисејштината што се изврши на неговиот погреб со тоа што меѓу говорниците за Ѓорчевите големи заслуги се најде самиот интелектуален организатор за неговото убиство, речито зборува за големината на стравот и од веќе мртвиот револуционерен великан. И овој став не беше без своите длабоки побуди. Со куршум се уништуваат луѓе, но не и идеи. Иднината, нашата сопствена национална сегашност во слободната и суверена македонска држава, тоа го потврди, за да нè собере денес и овде со чувство на длабока признателност и природна национална гордост во еден чин на евоцирање на херојот на македонската револуционерна мисла што влезе пред 50 години во Пантеонот на македонските бесмртници.